

INTERNO

UNCTAD WORLD INVESTMENT REPORT 2023

United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)

U junu 2023. godine, UNCTAD je objavio Izvještaj o globalnim tokovima direktnih stranih investicija za 2022. godinu – World Investment Report 2023 (WIR 2023), sa podnaslovom INVESTING IN SUSTAINABLE ENERGY FOR ALL.

Grupa zemalja u tranziciji¹, već od prethodne godine u okviru izvještaja WIR 2022, nije izdvojena. Zemlje su u zavisnosti od geografske lokacije sada u okviru grupa: Ostale evropske zemlje, Centralna Azija ili Zapadna Azija. Bosna i Hercegovina, sa zemljama regiona, je u grupi Ostale evropske zemlje i razvijene zemlje.

WIR 2023 – GLOBALNI TOKOVI DIREKTNIH STRANIH INVESTICIJA U 2022.

Direktne strane investicije su u 2022. iznosile 1.3 biliona dolara i u odnosu na prethodnu godinu manje su 12%. Obzirom na značajni rast DSI u 2021. godini, ali i brojne negativne uticaje (rat u Ukrajini, inflacija, strah od recesije i turbulencije na finansijskom tržištu) prognoze u prošlogodišnjem izvještaju su bile da će se globalni tokovi DSI u 2022. kretati silaznom putanjom ili u najboljem slučaju ostati na istom nivou.

Prema podacima UNCTAD-a, do usporavanja stranih investicija je došlo zbog globalnih kriza tj. rata u Ukrajini, visokih cijene hrane i energenata i dužničkih pritisaka. Zbog strožih uslova finansiranja, rastućih kamatnih stopa i zbog neizvjesnosti na tržištima kapitala, vrijednost međunarodnih ugovora o projektnom finansiranju pala je za 25% u 2022. godini, dok su prekogranična spajanja i akvizicije (M&A) bile 4% niže.

UNCTAD očekuje nastavak pritiska na globalne DSI u 2023. godini. Rani pokazatelji za Q1 2023. pokazuje slabe trendove u međunarodnom projektnom finansiranju i M&A. Pozitivan pokazatelj je trend greenfield investicija. Broj najavljenih greenfield projekata je porastao 15% u 2022. godini, a prvi podaci za 2023. su takođe pozitivni.

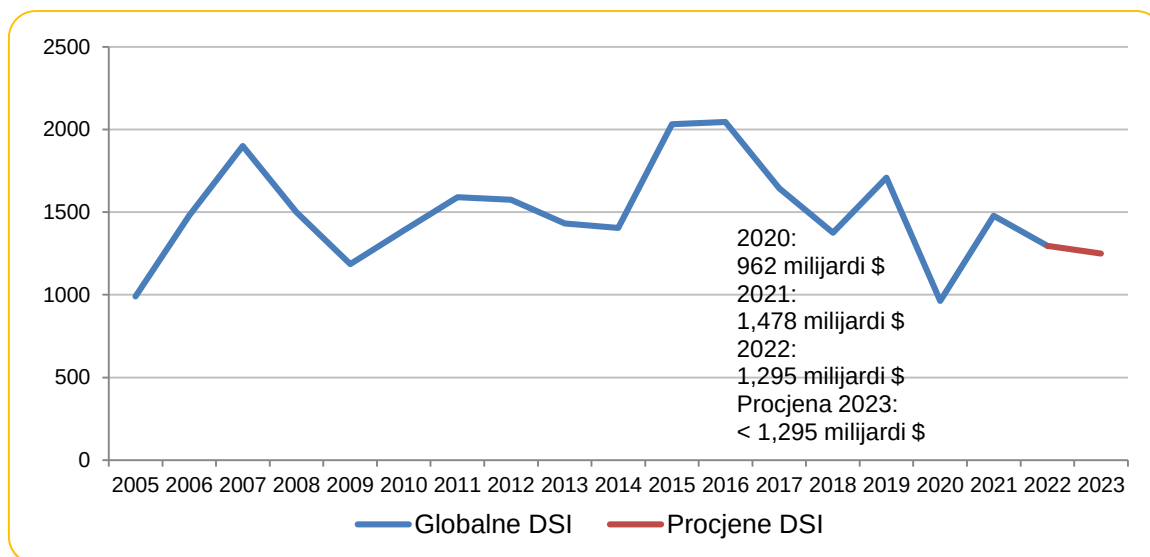
Iako su najavljeni greenfield projekti u porastu, negativan trend spajanja i akvizicija se nastavlja i u prvom kvartalu 2023. godine. Mada je klima za investiranje nešto povoljnija u odnosu na početak 2022. izazovi koji oblikuju investicione trendove su i dalje prisutni. Rani pokazatelji potvrđuju negativne izgleda obzirom da projektne

¹ Zemlje u tranziciji činile su dvije grupe zemalja: CIS (Commonwealth of Independent States) ili Zajednica Nezavisnih Država i SEE (South-East Europe) tranzicijske zemlje Jugoistočne Evrope (Albanija, BiH, Crna Gora, Makedonija i Srbija) i Gruzija.

U okviru zemalja u tranziciji značajnije učešće u globalnim DSI su imale CIS zemlje, predvođeno Ruskom Federacijom. DSI tokova u i iz tranzicijskih ekonomija dosegli su rekordne iznose u 2013. godini, prvenstveno zahvaljujući Ruskoj Federaciji. Rusija je bila treća zemlja po iznosu investicija u zemlji i četvrta zemlja investitor u svijetu.

aktivnosti stranih investitora u prvom kvartalu 2023. sugerišu da investitori nisu skloni riziku. UNCTAD očekuje da će se trend pada globalnih stranih direktnih investicija nastaviti i u 2023. godini.

Trend globalnih direktnih stranih investicija (DSI priliv) 2005 – 2023, u milijardama dolara

Izvor: UNCTAD, World Investment Report – podaci od 2017. WIR 2023

Prema revidiranim podacima, **direktne strane investicije su u 2021. iznosile 1,478 milijardi dolara ili 1.5 biliona dolara, što je povećanje 53.6% u odnosu na prethodnu godinu** (u prethodnoj godini objavljeno 1.58 biliona dolara, i porast 64%) Globalni tokovi direktnih stranih investicija u 2021. su porasli više od očekivanja². Oporavak je pokazao značajan zamah uz procvat tržišta spajanja i akvizicija (M&A) i brz rast međunarodnog projektnog finansiranja. Mada neujednačen, oporavak DSI 2021. je donio rast u svim regijama. Najveći udio ili skoro tri četvrtine globalnog povećanja je rezultat rasta u razvijenim zemljama. Povećanje je uglavnom bilo uzrokovano M&A transakcijama i visokim nivoom zadržane dobiti multinacionalnih preduzeća (MNE), što je dovelo do značajnih finansijskih tokova unutar firmi i u najznačajnijim investicionim centrima. Visok nivo zadržane dobiti u 2021. godini bio je rezultat rekordne dobiti MNE-a.

Pandemija COVID-19 prouzrokovala je dramatičan pad globalnih direktnih stranih investicija (DSI) u 2020. godini, vraćajući ih na nivo zabilježen u 2005. godini. Globalne DSI su, prema revidiranim podacima iznosile 962 milijardi dolara, a prema posljednjim

² Prema izvještaju WIR 2021 prognozirani je rast DSI 10 - 15% za 2021. godinu, te da će iznos globalnih DSI i dalje biti oko 25% ispod nivoa dostignutog u 2019. godini. U okviru WIR 2021. UNCTAD prognozira daljnji rast DSI u svijetu u 2022. godini (15 - 20%) i dostizanje 1.4 biliona dolara, a također navode da bi prema najoptimističnijim prognozama DSI u 2022. mogao dostići 1.5 biliona dolara, tj. nivo iz 2019. godine.

Izvještaj WIR 2022. uz podatke za 2021. donosi revidirane podatke za prethodne godine i izmijenjene prognoze za narednu godinu, tj. u 2021. je tada bio veći iznos u odnosu na 2019. godinu, a prognoze za 2022. su bile stagniranje i mogući pad DSI, što je i potvrđeno posljednjim izvještajem.

podacima smanjenje je iznosilo -43.7% (u okviru izvještaja WIR 2021. pad DSI u 2020. je bio -35% u odnosu na 2019. godinu, kada je bilo registrovano 1.5 biliona \$). Kriza je imala neizmjereno negativan utjecaj na najproduktivnije vrste investicija, tj. greenfield ulaganje u industrijske i infrastrukturne projekte.

Prema revidiranim podacima, direktne strane investicije su u 2019. iznosile 1,708 milijardi dolara ili 1.7 biliona dolara (prethodno bilo objavljeno 1,481 milijardi dolara ili 1.5 biliona dolara). Prvobitno je u 2019. registrovan skroman rast oko 3% i zaustavljanje negativnog trenda DSI, da bi prema revidiranim podacima povećanje bilo 24.2% u odnosu na prethodnu godinu.

Usporedni pregled rezultata godišnjih izvještaja WIR 2014 - WIR 2022. (u bilionima dolara)

UNCTAD	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
WIR 2014 (za 2013)	1.33	1.45	*1.60	*1.70	*1.80						
WIR 2015 (za 2014)	1.40	1.47	1.23	*1.37	*1.48						
WIR 2016 (za 2015)	1.51	1.43	1.28	1.76	*1.50						
WIR 2017 (za 2016)	1.59	1.44	1.32	1.77	1.75	*1.80					
WIR 2018 (za 2017)	1.57	1.43	1.34	1.92	1.87	1.43					
WIR 2019 (za 2018)		1.43	1.36	2.03	1.92	1.50	1.30				
WIR 2020 (za 2019)			1.40	2.04	1.98	1.70	1.49	1.54	*0.92		
WIR 2021 (za 2020)				2.03	2.07	1.65	1.44	1.53	1.00	*1.13	*1.40
WIR 2022 (za 2021)					2.04	1.63	1.45	1.48	0.96	1.58	* <1.58
WIR 2023 (za 2022)						1.64	1.37	1.71	0.96	1.48	1.29

Izvor: UNCTAD World Investment Report WIR od 2014 do 2023

* Procjene i prognoze za naredne godine

Mada su globalne strane investicije u 2022. manje u odnosu na prethodnu godinu, neki sektori su ostvarili pozitivnije rezultate. Vezano za sektore snažan rast je registrovan u proizvodnji poluprovodnika (odgovor na nestašicu čipova). Trendovi u industriji pokazali su sve veći broj projekata u infrastrukturi i industrijama koji se suočavaju sa pritiscima restrukturiranja lanca snabdjevanja, uključujući elektroniku, automobilsku industriju i mašinerije. Ulaganja u digitalnu ekonomiju su usporila nakon buma u 2020. i 2021. godini.

Ako posmatramo sektorska ulaganja u okviru SDG-a (Sustainable Development Goals), obnovljivi izvori energije privlače značajna međunarodna ulaganja, za razliku od drugih sektora kao što su voda i kanalizacija, poljoprivredno-prehrambeni sistemi ili

zdravstvo i obrazovanje. U 2022. godini, kombinovana vrijednost greenfield investicija i međunarodnih projekata relevantnih za SDG finansije u zemljama u razvoju dostigle su 471 milijardu US dolara, u odnosu na 290 milijardi iz 2015. godine. Infrastruktura (koja obuhvata saobraćajnu infrastrukturu, proizvodnja i distribucija električne energije) i telekomunikacije su zabilježile najveći rast (26% u odnosu na prethodnu godinu), a zatim slijedi sektor vode, sanitacije i higijene (WASH povećanje 20%). Aktivnost DSI u poljoprivredno-prehrambeni sektor, toliko važna za buduću sigurnost hrane, u 2022. je niža nego 2015. godine kada su usvojeni SDG. Obnovljivi izvori energije su ostvarili povećanje 8% u odnosu na prethodnu godinu ali i najznačajnije povećanje od 21% u odnosu na 2015. godinu. Obnovljivi izvori energije su bili najznačajniji po stranim investicijama i u 2021. godini.³

Globalni tokovi DSI

UNCTAD prati podatke o kretanju stranih direktnih investicija, promatrajući priliv kapitala u zemlje (inflow) i iznose investicija iz zemalja (outflows), a od 2022. u okviru dvije velike grupe zemalja: razvijene zemlje i zemlje u razvoju. U skladu sa statističkom praksom, posljednji izvještaj donosi i revidirane podatke za prethodne godine.

Zemlje koje su privukle najviše stranih investicija u 2022. godini su Amerika i Kina koje su bile na prvim pozicijama i u prethodnim godinama. Amerika je u 2022. imala značajan pad DSI (-26%) dok su u Kini strane investicije bile u blagom porastu. Uz **Ameriku** (285 milijardi US\$) i **Kinu** (189 milijarda US\$) po iznosu stranih investicija koje su primili slijede: **Singapur** (141), **Hong Kong** (118), **Brazil** (86) i **Australija** (62 milijardi US\$ uz značajno povećanje u odnosu na 21 milijardu iz prethodne godine).

Najviše stranih investicija u 2021. godini privukle su Amerika i Kina. Uz **Ameriku** (388 milijardi US\$) i **Kinu** (181 milijarda US\$) po iznosu stranih investicija koje su primili u prethodnoj godini slijede: **Hong Kong** (140), **Singapur** (131), **Kanada** (66) i **Brazil** (51 milijardi US\$).

Amerika, koja je u 2020. imala pad DSI -40% (u odnosu na prethodnu godinu) je ostala prva na listi zemalja koje su privukle najviše stranih investicija u 2020. godinu. Uz Ameriku na vrhu liste su i Kina, Hong Kong, Singapur, Indija i Luksemburg (50 i preko 50 milijardi US\$).

Zemlje koje su privukle najviše stranih investicija u 2019. godinu su: Amerika, Kina, Singapur, Holandija, Irska, Brazil, Hong Kong, Velika Britanija, Indija i Kanada. Sa izuzetkom Irske, većina zemalja je i prethodnih godina bila na vrhu tabele.

³ Međunarodna ulaganja u sektore relevantne sa ciljevima održivog razvoja (SDG) u zemljama u razvoju značajno su porasla u 2021. godini (za 70%). Kombinovana vrijednost greenfield najava i međunarodnih ugovora o finansiranju projekata u sektorima SDG premašila je nivo prije pandemije za skoro 20%. Najveći dio rasta registrovan je u obnovljive izvore energije. Investicione aktivnosti u drugim sektorima koji se odnose na SDG – uključujući infrastrukturu, hranu i poljoprivredu, zdravstvo i dostupnost vode, sanitacije i higijene (WASH) – doživjeli su samo djelomični oporavak.

Prema iznosima priliva DSI po grupama zemalja, evidentno je da razvijene zemlje utiču na globalni trend, sa velikim razlikama priliva po godinama. Zemlje u razvoju su imale manje oscilacije priliva po godinama. U 2021. su imale nešto skromnije povećanje u odnosu na razvijene zemlje, ali je učešće globalnih investicija u 2018., 2020. i 2021. bilo veće, tj. preko 50% u zemljama u razvoju. Uz rast DSI u 2022. godini, učešće u globalnim DSI je poraslo na 70.8%.

Očekivano, iznosi stranih investicija iz grupe zemalja su značajno veći iz razvijenih zemalja. U 2021. su porasli za 255.4%, a u 2022. bili manji -17.1%. Prema revidiranim podacima u okviru posljednjeg izvještaja, zemlje u razvoju su jedino u 2020. godini imale veće učešće po porijeklu stranih investicija u globalnim tokovima.

Direktna strana ulaganja u grupe zemalja (priliv – inflows):

Region / Ekonomija	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Stopa rasta 2022/2021
	Milijarde US\$ (% učešće u ukupnom iznosu)						%
Svijet	1,645 (100%)	1,375 (100%)	1,708 (100%)	962 (100%)	1,478 (100%)	1,295 (100%)	-12.4%
Razvijene zemlje	943 (57.3%)	678 (49.3%)	999 (58.5%)	315 (32.7%)	597 (40.4%)	378 (29.2%)	-36.7%
Zemlje u razvoju	702 (42.7%)	697 (50.7%)	709 (41.5%)	646 (67.3%)	881 (59.6%)	916 (70.8%)	4.0%

Izvor: UNCTAD World Investment Report: WIR 2023

Investicije iz grupa zemalja (strana ulaganja iz zemalja - outflows):

Region / Ekonomija	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Stopa rasta 2022/2021
	Milijarde US\$ (% učešće u ukupnom iznosu)						%
Svijet	1,593 (100%)	1,015 (100%)	1,401 (100%)	732 (100%)	1,729 (100%)	1,490 (100%)	-13.8%
Razvijene zemlje	1,145 (71.9%)	638 (62.9%)	1,002 (71.5%)	350 (47.8%)	1,244 (71.9%)	1,031 (69.2%)	-17.1%
Zemlje u razvoju	448 (28.1%)	377 (37.1%)	398 (28.5%)	382 (52.2%)	485 (28.1%)	459 (30.8%)	-5.4%

Izvor: UNCTAD World Investment Report: WIR 2022

Zemlje koje su investirale najviše u 2022. godinu su: Amerika (373 milijarde \$), **Japan** (161), **Kina** (147), **Njemačka** (143) i **Velika Britanija** (130 milijardi \$). U 2022. multinacionalne kompanije (MNE) iz razvijenih ekonomija su smanjile svoje investicije u inostranstvu na oko 1 biliona \$. Vrijednost investicionih aktivnosti MNE u inostranstvu iz zemalja u razvoju je smanjena -5%, na 459 milijardi \$. Ukupne vanjske investicije evropskih multinacionalnih kompanija pale su -61% na 224 milijarde \$. Investicije njemačkih multinacionalnih kompanija smanjene su -13%, ali su ostali najveći evropski investitori i četvrta po veličini zemlja u svijetu.

Prema revidiranim podacima u 2021. godini zemlje koje su investirale najviše bile su: **Amerika** (350 milijarde \$), **Kina** (179), **Njemačka** (165), **Japan** (147), i **Kanada** (97 milijardi \$). U 2021. multinacionalne kompanije (MNE) iz razvijenih ekonomija više su nego udvostručile svoje investicije u inostranstvu na 1.3 biliona dolara. Prema podacima iz izvještaja WIR 2022. ukupne vanjske investicije evropskih MNE-a oporavile su se od negativnog iznosa u 2020. od -21 milijarde \$ na 552 milijarde \$.

Prema revidiranim podacima, zemlje koje su investirale najviše u 2020. godinu su: Amerika, Kina, Luksemburg, Hong Kong i Japan (preko 90 milijardi dolara). Značajno povećanje u odnosu na prethodnu godinu registrovali su Luksemburg i Hong Kong, a Japan se i uz smanjenje investicija u inostranstvo (-48.9%) zadržao na vrhu liste zemalja najznačajnijih investitora.

Zemlje koje su investirale najviše u 2019. godinu su: Japan, Amerika, Nizozemska, Kina, Njemačka, Kanada i Hong Kong, (50 i preko 50 milijardi \$). Uz Japan koji je i prethodne godine bio na prvoj poziciji, značajna povećanja investicija u inostranstvo registrovale su Amerika (bila na 162 poziciji u 2018) i Holandija (161). Uz smanjenje investicija, Francuska se nakon prošlogodišnje treće pozicije u 2019. našla na osmoj poziciji. Nešto manja smanjenja su registrovana za Kinu i Hong Kong.

Osnovne karakteristike tokova DSI po grupama zemalja:

Pad tokova DSI u 2022. bio je u najvećoj mjeri uzrokovan finansijskim transakcijama multinacionalnih preduzeća (MNE) u razvijenim ekonomijama, gdje su DSI pale -37% na 378 dolara. Uz pad M&A (-4%), povećao se broj greenfield projekata 15% i broj projekata internacionalnog finansiranja 8%.

Tokovi DSI su i dalje ostali neujednačeni, pa su u najnerazvijenijim zemljama pali -16% u odnosu na ranija niska ulaganja. DSI u zemlje u razvoju su porasle za 4% (916 milijardi dolara ili više od 70% globalnih tokova), ali su bile skoncentrisane na nekoliko velikih ekonomija u razvoju. Broj greenfield projekata najavljen u zemljama u razvoju povećan je za 37%, a međunarodni finansijski projekti za 5%, što je pozitivan znak za investicione izgled u industriji i u infrastrukturi.

Priliv DSI u 2022. godini po grupama zemalja je iznosio: Azijske zemlje u razvoju (662 milijardi \$) su registrovale iznos bez promjena u odnosu na prethodnu godinu, Sjeverna Amerika (iznos 338 milijardi \$) je registrovala smanjenje DSI -26%, Latinska Amerika i Karibi (sa 208 milijardi \$) su registrovali značajno povećanje 51%, Afrika (45 milijardi \$) je imala smanjenje -44% u odnosu na prethodnu godinu. Nakon značajnog povećanja u 2021. godini Evropa je registrovala najveći pad DSI u 2022. i negativan iznos -107 milijardi \$. Za razliku od zemalja EU (iznos -125 milijardi \$), ostale evropske zemlje su registrovale 18 milijardi \$ i povećanje u odnosu na negativan iznos iz prethodne godine. Zemlje EU su značajno smanjile i iznos investicija u inostranstvo (na 96 milijardi \$, sa 477 milijardi \$ u 2021. godini).

Globalne DSI po vrstama investicija i sektorima

UNCTAD podatke o iznosima direktnih stranih investicija (DSI) preuzima od Narodnih/Centralnih banaka za pojedine zemlje. Trendove DSI prate u okviru tri vrste ulaganja: spajanje i akvizicije (M&A), nova ulaganja (greenfield) i međunarodno projektno finansiranje.

Kako je već navedeno, uz smanjenje spajanja i akvizicija (M&A) -4%, značajno je smanjena i vrijednost međunarodnog finansiranja projekata -25%. Greenfield ili nove investicije su ostvarile rast 15%, a naročito je značajan rast u grupi zemalja u razvoju. Zbog značajnog pada najavljenih greenfield projekata u 2020. godini, podaci za 2021. i 2022. koji potvrđuju porast najavljenih novih projekata su pozitivan pokazatelj obzirom na interes investitora za nova ulaganja.

Promatrano globalno najavljeni projekti u 2022. godini:

- Spajanja i akvizicije (M&A) su ostvarile vrijednost 707 milijardi US\$, što je smanjenje -4% u odnosu na 737 milijardi US\$ iz 2021. Broj M&A je manji za -9% i iznosi 7,763 (u 2021. bilo 8,571);
- Međunarodno projektno finansiranje je u 2022. po vrijednosti smanjeno -25% na 1,044 milijardi US\$ (u 2021. bilo 1,384 milijardi US\$), a broj projekata je veći 8% i iznosi 2,564 (u 2021. bilo 2,383).
- Najavljene greenfield ili nove investicije su po vrijednosti porasle 64% (1,213 milijardi US\$ u odnosu na 739 milijardi US\$ iz 2021.), a po broju projekata 15% (17,598 u odnosu na 15,318 iz 2021. godine). Vrijednost najavljenih greenfield investicija u 2022. je drugi najviši iznos od 2008. godine;

U tabelama koje slijede, navedene su vrijednosti i stope rasta po grupama zemalja.

Vrijednost najavljenih projekata u 2021. i 2022. godini, po vrstama projekata i grupama zemalja, u milijardama \$

Grupe zemalja	Vrste investicija	2021	2022	Stopa rasta 2022/2021
Razvijene zemlje	Prekogranične M&A	624	599	-4%
	Greenfield projekti	465	639	37%
	Međunarodno projektno finansira.	774	665	-14%
Zemlje u razvoju	Prekogranične M&A	113	107	-5%
	Greenfield projekti	274	573	110%
	Međunarodno projektno finansira.	609	379	-38%

Izvor: UNCTAD World Investment Report: WIR 2023

Broj najavljenih projekata u 2021. i 2022. godini, po vrstama projekata i grupama zemalja

Grupe zemalja	Vrste investicija	2021	2022	Stopa rasta 2022/2021
Razvijene zemlje	Prekograniczne M&A	7,610	6,710	-12%
	Greenfield projekti	10,342	10,790	4%
	Međunarodno projektno finansiranje	1,413	1,549	10%
Zemlje u razvoju	Prekograniczne M&A	961	1,053	10%
	Greenfield projekti	4,976	6,808	37%
	Međunarodno projektno finansiranje	970	1,015	5%

Izvor: UNCTAD World Investment Report: WIR 2023

Uz nejednaku raspodjelu po grupama zemalja, različiti su i najznačajniji sektori i industrije za pojedine vrste investicija.

Najavljeni novi ili Greenfield projekti u 2022. godini:

U primarnoj industriji rast vrijednosti najavljenih projekata je 618% (97 milijardi US\$), a broj projekata je veći za 15% (118). U okviru proizvodnje vrijednosti najavljenih novih projekata je porasla 37% (437 milijardi US\$), a broj projekata je veći 1% (5,970). U okviru usluga registrovan je rast 68% (679 milijardi US\$), a broj najavljenih novih projekata je bio veći za 24% (11,510) u 2022. godini u odnosu na prethodnu godinu.

Najznačajnije industrije za najavljene nove projekte u 2022. su bile:

- Po vrijednosti najavljenih novih DSI projekata: Snabdijevanje energijom i plinom, Elektronika i električna oprema i Informacije i komunikacije (IT).
- Po broju najavljenih novih DSI projekata prednjače: IT, Elektronika i električna oprema i Finansije i osiguranje.

Međunarodno projektno finansiranje

Aktivnost međunarodnog projektnog finansiranja u 2022. godini su po broju projekata veće 8% (2,564), ali je vrijednost najavljenih projekata manja -25% (1,044 milijardi US\$).

Prema vrijednosti internacionalnog finansiranja i u 2022. su bili najznačajniji projekti u obnovljive izvore energije (porast broja projekata je 1% i 1,293 novih projekata ali je vrijednost od 368 milijardi US\$ manja -29%).

Po vrijednosti i broju projekata u 2022. slijede projekti u industrijske nekretnine (188 milijardi US\$ i povećanje 2%, sa 270 projekata i povećanjem 49%)

Najznačajnija povećanja su registrovana za „otpad i reciklažu“ ali sa skromnijim iznosima (8 milijardi US\$ i povećanje 124%, za 38 projekata što je povećanje 138%).

Realizirana prekogranična spajanja i akvizicije (M&A)

U 2020. godini M&A u okviru proizvodnje i usluga su imale približne vrijednosti ali značajno veći broj M&A u okviru usluga. U 2021. i 2022. godini usluge su dominantne i po vrijednosti kao i po broju spajanja i akvizicija (M&A).

U primarnoj industriji rast vrijednosti M&A je u 2022. bio značajnih 357% na 122 milijarde US\$, ali broj M&A 386 je manji za -38%. U okviru proizvodnje vrijednosti spajanja i akvizicija je bila manja -42% (142 milijarde US\$), a broj M&A je manji za -13% (1,406). U okviru usluga registrovano je smanjenje -5% (442 milijarde u\$), a broj M&A je bio manji za -6% sa 5,968 u 2022. godini (u odnosu na prethodnu godinu i 6,340).

IT industrija je, kao i prethodnih godina, bila prva i po vrijednosti (166 milijardi \$, povećanje 23%) i po broju (1,799 projekata, smanjenje -12%) M&A u svijetu u 2022. godini.

Ekstrakcijske industrije su se popele na drugu poziciju po vrijednosti sa povećanjem 387% i 121 milijardu US\$, mada je broj projekata bio manji za -49% (216 projekata u odnosu na 420 iz 2021. godine).

Farmaceutska industrija je po vrijednosti prekograničnih M&A (sa 88 milijarde \$ i povećanjem 17% u 2022. godini) na trećoj poziciji, a takođe je treća i po broju projekata (602 projekta i smanjenje -16%).

Profesionalne usluge su po broju projekata ostale na drugoj poziciji sa 730 projekata (povećanje 10% u odnosu na 666 projekata iz 2021. godine).

Procjena rasta DSI u svijetu i osnovni utjecaji na globalne investicione trendove

Nakon značajnog pada DSI u svijetu u 2020. godini uslijed pandemije COVID-19 (-43.7%), oporavak direktnih stranih investicija je bio brži od očekivanja, te su u 2021. porasle za 53.6% na 1,478 milijardi US\$. Prema revidiranim podacima iznos DSI u 2019. godini je značajno veći i bio je 1,707 milijardi US\$.

U okviru izvještaja WIR 2022 prognoze za nastavak rasta stranih ulaganja u 2022. nisu bile optimistične. Globalna direktna strana ulaganja su u 2022. bila manja za -12.4% u odnosu na prethodnu godinu. Prema UNCTAD-u (WIR 2022): Globalna direktna strana ulaganja u 2022., a moguće i u narednim godinama, će biti pod uticajem sigurnosne i humanitarne krize, makroekonomskih šokova izazvanih sukobom, povećanja cijena energije i hrane i povećane neizvjesnosti investitora.

Rat, sa svojim direktnim implikacijama na ulaganja u i iz Ruske Federacije i Ukrajine, i njegovim talasastim efektima kroz sankcije, nestašicu energije i osnovnih roba, kao i širi makroekonomski uticaj, nije jedini faktor koji je negativno uticao na izgled DSI za 2022. godinu. Kriza izazvana pandemijom i poremećaji u lancima snabdijevanja nije još bila u potpunosti sanirana. Već u 2021. godini je uticala na značajno povećanje cijena repromaterijala. Negativno raspoloženje na finansijskom tržištu i znaci nadolazeće recesije su mogli uticati na pad DSI, a povećanje kamatnih stopa u

Sjedinjenim Državama, Evropi i drugim velikim ekonomijama koje bilježe značajan porast inflacije je usporilo tržišta spajanja i preuzimanja (M&A) tokom 2022. godine. M&A su uticale na povećanje DSI u 2021. godini, pa tako i na smanjenje koje je registrovano u prethodnoj godini. Najveće smanjenje DSI je registrovano u zemljama EU.

Ukupne vanjske investicije evropskih multinacionalnih kompanija pale su za 61% na 224 milijarde US\$. Investicije njemačkih multinacionalnih kompanija smanjene su za 13%, ali sa 143 milijarde US\$ ostali su najveći evropski investitori i četvrta po veličini investicija izvan zemlje u svijetu.

U skladu sa trenutnim finansijskim prilikama i globalnim izazovima UNCTAD prognozira pad DSI i u 2023. godini. Prema prvim preliminarnim pokazateljima izgledi za 2023. ponovo nisu optimistični. Prema UNCTAD-u: Globalno okruženje za međunarodno poslovanje i prekogranična ulaganja ostaje izazovno u 2023. Geopolitičke tenzije su još uvijek izražene. Nedavna previranja u finansijskom sektoru povećala su neizvjesnost investitora. UNCTAD očekuje nastavak pritiska na globalne DSI u 2023. Prvi pokazatelji za Q1 2023. godine pokazuje slabe trendove u međunarodnom projektnom finansiranju i spajanju i akvizicijama (M&A).

Pozitivan pokazatelj koji potvrđuje interes investitora su greenfield investicije, njihov porast u 2022. godini i porast najavljenih projekata. Porast novih projekata je potaknut GVC⁴-intenzivnom industrijom koje se suočava sa restrukturiranjem lanca nabavke. Elektronika, autoindustrija i mašinska su ostvarile rast vrijednosti i broja novih projekata. Tri od pet najvećih najavljenih investicionih projekata su u proizvodnju poluprovodnika, kao odgovor na globalnu nestašicu čipova. Nakon COVID-a, lanci snabdijevanja i nearshoring su pokrenuli nove greenfield projekte. Prvi podaci za 2023. potvrđuju da trend greenfield investicija pruža pozitivnu protivtežu.

Iako rast greenfield investicija potvrđuje otpornost globalnih DSI, obzirom da vrijednosti projekata spajanja i akvizicije (M&A) značajnije utiču na globalni trend DSI, prognoze za 2023. nisu optimistične.

Stanje DSI u globalnim okvirima

Posmatrano po ukupnim direktnim stranim investicijama ili stanju DSI, u decembru 2022. globalne ukupne DSI u zemlje iznose 44.3 biliona US\$, a prema porijeklu 39.9 biliona US\$. Iznosi ukupnih DSI su manji u odnosu na 2021. godinu, kada su prema revidiranim podacima iznosili u zemlje (inward) ukupno 47.1 biliona US\$ i iz zemalja (outward) 42.7 biliona US\$.

Razvijene zemlje imaju najveće učešće u globalnim iznosima DSI. Učešće DSI od 65.7% je realizovano u razvijenim zemljama, a 75.9% stranih investicija je porijeklom iz razvijenih zemalja u okviru stanja globalnog DSI u decembru 2022. godine. Učešće

⁴ globalni lanac vrijednosti (GVC)

stranih investicija u razvijenim zemljama je manje u odnosu na 69.7% iz decembra 2021. godine, kao i investicije iz zemalja (bilo učešće 78.7% u decembru 2021).

Tabelarni prikaz:

Region / Ekonomija	Stanje DSI po destinacijama			Stanje DSI prema porijeklu investicija		
	2000	2010	2022	2000	2010	2022
	Milijarde US\$ (% u ukupnom DSI)			Milijarde US\$ (% u ukupnom DSI)		
Svijet	7,377 (100.0%)	19,856 (100.0%)	44,253 (100.0%)	7,409 (100.0%)	20,450 (100.0%)	39,853 (100.0%)
Razvijene zemlje	5,860 (79.4%)	13,788 (69.4%)	29,093 (65.7%)	6,740 (91.0%)	17,546 (85.8%)	30,267 (75.9%)
Zemlje u razvoju	1,517 (20.6%)	6,067 (30.6%)	15,160 (34.3%)	668 (9.0%)	2,904 (14.2%)	9,586 (24.1%)

Izvor: UNCTAD World Investment Report WIR 2023

Evropska unija je privukla 11.2 biliona US\$ stranih investicija, a 12.7 biliona US\$ je porijeklom iz EU. Od EU zemalja Nizozemska je privukla najviše DSI sa ukupno 2.7 biliona US\$, a slijede Irska, Luksemburg i Njemačka (sa preko 1 bilion US\$). Po ukupnim investicijama u druge zemlje prva je ponovo Nizozemska sa 3.2 biliona US\$, a slijede Njemačka (1.9 biliona US\$), Luksemburg (1.6 biliona US\$) i Francuska (1.5 biliona US\$). Ostale zemlje Evrope su privukle 4.4 biliona US\$, a investirale 4.1 biliona US\$ DSI zaključno sa decembrom 2022. Od ostalih evropskih zemalja Velika Britanija je prva po ukupnom iznosu DSI u i iz zemlje, a na drugoj poziciji je Švicarska.

Sjedinjene Američke Države su privukle ukupno 10.5 biliona US\$ stranih investicija, a investirale u druge zemlje 8.0 biliona US\$, zaključno sa decembrom 2022. godine.

U globalnim okvirima, učešće zemalja u razvoju kao destinacije u ukupnom stanju direktnih stranih investicija je iznosilo 34.3% zaključno sa decembrom 2022. godine i veće je u odnosu na 2000. ili 2010. godinu. Zemlje u razvoju su značajno povećale svoje učešće u okviru ukupnih investiranih sredstava, te prema porijeklu investicija učestvuju sa 24.1% u okviru ukupnih globalnih ulaganja u decembru 2022. godine.

Od zemalja u razvoju Kina je svakako najznačajnija i kao destinacija sa 3.8 biliona US\$, a i kao investitor sa 2.9 biliona US\$ zaključno sa decembrom 2022. godine, a po iznosima DSI slijede Hong Kong (privukao 2.1 biliona US\$ i investirao 2.1 biliona US\$) i Singapur (sa 2.4 biliona US\$ u zemlju i 1.6 biliona investicija u druge zemlje).

ZAKONODAVSTVO

Kao odgovor na ekonomske izazove koje predstavlja očekivana ekonomska kriza, mnoge zemlje su u 2022. godini pojačale aktivnosti na kreiranju investicionih politika. Mjere koje su povoljne za investicije porasle su i u razvijenim zemljama i u zemljama u razvoju. Njihov broj se skoro udvostručio, vraćajući njihov udio u ukupnim mjerama na nivoe prije pandemije. Zemlje u razvoju nastavile su da daju prioritet promociji

investicija i mjerama olakšavanja kako bi privukle direktne strane investicije (FDI) u različite sektore, dok su razvijene zemlje uglavnom podsticale investicije koje imaju pozitivan uticaj na životnu sredinu.

Paralelno sa tim, trend koji je primijećen posljednjih godina ka uvođenju ili pooštavanju propisa o nacionalnoj bezbjednosti koji utiču na FDI u strateškim industrijama se nastavio i proširio. Pristup skriningu FDI značajno se razlikuje od zemlje do zemlje, što rezultira šarenilom različitih režima. Zajedno, zemlje sa režimima skrininga FDI činile su 71% globalnih tokova FDI i 68% zaliha FDI u 2022. godini, u poređenju sa 66% i 70% u 2021. godini. Štaviše, broj transakcija spajanja i akvizicija (M&A) se povećao za trećinu, a njihova vrijednost je porasla za 69%.

Trend ka reformi režima međunarodnih investicionih sporazuma (IIA) nastavljen je u 2022. godini, uz nekoliko značajnih događaja. To je uključivalo pojavu novih vrsta sporazuma u vezi sa investicijama, raskidanje bilateralnih investicionih ugovora (BIT) i nastavak multilateralnih diskusija o reformi mehanizama za rješavanje sporova između investitora i države (ISDS). Završeni su pregovori o nekoliko međunarodnih instrumenata upravljanja investicijama sa karakteristikama proaktivnog olakšavanja ulaganja i sa povećanim fokusom na odgovorno ulaganje. Istovremeno, još uvijek je na snazi oko 2.300 IIA stare generacije. Njihova stalna rasprostranjenost podrazumijeva rizike za klimatske akcije, energetske tranzicije i druge globalne ciljeve, naglašavajući potrebu da se ubrza reforma režima IIA.

U 2022. godini zemlje su zaključile 15 IIA. Treću godinu zaredom, broj efektivnih raskida ugovora premašio je broj novih IIA, sa 84 raskida.

U 2022. godini, zemlje su zaključile najmanje 15 novih IIA: 10 BIT-a i 5 ugovora sa odredbama o ulaganju (TIP). Ovo je dovelo do veličine "IIA univerzuma" na 3.265 (2.830 BIT-a i 435 TIP-ova).

U 2022. godini, ISDS sudovi su donijeli najmanje 44 meritorne odluke u sporovima između investitora i države.

Gledajući trendove u arbitražama u vezi sa investicionim ugovorima, oko 80% novih slučajeva ISDS u 2022. godini oslanjalo se na IIA potpisane 1990-ih ili ranije. Ukupan broj ISDS dostigao je 1.257 do kraja 2022. godine, sa 46 novih arbitraža pokrenutih te godine. Ugovor o energetskej povelji (ECT) i dalje je najzastupljeniji u međupristupnim sporazumima.

Investicione politike na nacionalnom i međunarodnom nivou igraju ključnu ulogu u pomaku ka čistoj energiji, koja je u centru odgovora politike na klimatske promjene. Zemlje koriste različite instrumente politike za promovisanje ulaganja u sektor obnovljivih izvora energije. Zemlje u razvoju i najmanje razvijene zemlje (LDC) obično favorizuju konvencionalne instrumente promocije kao što su poreski podsticaji (naročito one zasnovane na profitu). Nasuprot tome, razvijene ekonomije imaju

tendenciju da se oslanjaju na finansijske podsticaje, kao i na složenije, ali ciljanije alate, kao što su zeleni sertifikati, kako bi promovisale investicije u obnovljive izvore i olakšale tranziciju energije sa niskim sadržajem ugljenika. Zemlje na svim nivoima razvoja sve više prihvataju aukcije. Ovi alati politike dolaze sa prednostima i izazovima i treba ih primjeniti i prilagoditi okolnostima i ciljevima specifičnim za zemlju.

Uprkos ponovljenim obavezama da se ukinu subvencije za fosilna goriva, one su dostigle rekordne nivoe i sve više koriste proizvođačima. Njihovo postepeno ukidanje ostaje složeno pitanje, posebno za zemlje u razvoju, ali bi pomoglo u povećanju ulaganja u obnovljive izvore energije i signaliziralo privrženost zemlje niskougljeničnoj ekonomiji.

Na međunarodnom nivou, energetska tranzicija doprinosi hitnosti reforme upravljanja međunarodnim investicijama. Većina IIA ne uključuje proaktivnu promociju investicija i odredbe o olakšavanju koje podržavaju ulaganja u energiju sa niskim sadržajem ugljenika. Ovaj izazov je otežan rastućim brojem slučajeva ISDS koji se odnose na sektore fosilnih goriva i obnovljive energije koji se donose na osnovu IIA. Investitori u ove sektore, iako različiti, ali podjednako važni za energetska tranziciju, bili su česti podnosioci zahtjeva, što zajedno čini oko 25% svih slučajeva ISDS-a. Zbog toga je potrebno transformisati IIA u alate koji su pogodni za investicije u održivu energiju.

Aktivnosti na kreiranju investicione politike porasle su 2022. godine, jer su mnoge zemlje usvojile mjere za suzbijanje očekivanog ekonomskog pada. Nakon registrovanja rekordno niskih nivoa nakon pandemije, mjere povoljne za ulaganja su se povećale kako u razvijenim tako i u zemljama u razvoju, vraćajući njihov relativni udio u trendove prije pandemije. 66 zemalja uvelo je ukupno 146 mjera politike koje utiču na strane investicije u 2022. godini, što je povećanje od 35% u odnosu na broj iz 2021. Broj mjera koje favoriziraju ulaganja gotovo se udvostručio, sa 55 na 102, dok je broj politika koje su bile nepovoljnije za ulaganja ostao stabilan. Ovo je vratilo relativni udio povoljnih politika na nivoe prije pandemije. Zemlje u razvoju nastavile su da daju prioritet privlačenju investicija kao ključnom elementu u svojim strategijama ekonomskog oporavka i razvoja. U 2022. godini tri četvrtine mjera koje su povoljnije za ulaganja usvojene su u zemljama u razvoju. Prvi put od pandemije značajno je porastao udio povoljnijih mjera ulaganja i u razvijenim zemljama (za 21%). Inicijative za olakšavanje ulaganja i podsticajni režimi za promovisanje obnovljivih izvora energije i drugih ulaganja povezanih s klimom bile su među mjerama koje su se najčešće provodile. Broj novih mjera nepovoljnih za ulaganja ostao je stabilan u odnosu na 2021. godinu, a njihov udio se vratio na nivo prije pandemije (28%).

Od 21 mjere investicione politike usvojene u prvom kvartalu 2023. godine, 76% (16 mjera) usvojile su zemlje u razvoju. Njih četrnaest je imalo za cilj olakšati ili privući FDI. Nasuprot tome, među preostalih pet mjera koje su usvojile razvijene zemlje, dvije su imale za cilj pooštavanje kontrole FDI, a jedna je usvojila porez na dobit.

U 2022. godini nastavljen je i proširen trend ka povećanom skriningu FDI. Drugi značajan trend bilo je uvođenje poreza na dobit od strane nekoliko evropskih zemalja.

Uvođenje ili pooštavanje propisa o nacionalnoj bezbjednosti koji utiču na FDI predstavljalo je 44% mjera politike koje su nepovoljnije za ulaganja, od kojih su većinu uvele razvijene zemlje. Osim toga, nekoliko razvijenih zemalja uvelo je poreze s ciljem osiguranja pravedne raspodjele dobiti u industrijama koje su doživjele značajne dobitke zbog pandemije i finansiranja programa oporavka ili subvencija za potrošače energije.

Mjere promocije FDI u razvijenim zemljama usmjerene su na podsticanje obnovljivih izvora energije i drugih investicija sa pozitivnim uticajem na životnu sredinu.

U 2022. godini naponi razvijenih zemalja da podstaknu FDI bili su usmjereni na pružanje podsticaja za ulaganja u obnovljive izvore energije i druge ekološki korisne projekte.

Najmanje 40 zemalja u razvoju implementiralo je mjere promocije i olakšavanja u 2022. godini, kako bi privuklo dodatne FDI i pomoglo u prevazilaženju ekonomskih izazova uzrokovanih globalnom krizom. Mjere olakšavanja ulaganja činile su skoro 52% svih mjera koje su povoljnije za ulaganja.

Najmanje 22 zemlje u razvoju uvele su podsticaje za investitore, od kojih većina u vidu novih fiskalnih olakšica za prioritetne sektore ili kroz instituciju posebnih ekonomskih zona.

Liberalizacija FDI činila je 21% mjera politike koje su povoljnije za FDI koje su zemlje u razvoju uvele 2022. godine.

Investicioni skrining

U 2022. godini, broj zemalja koje sprovode investicioni skrining iz razloga nacionalne bezbednosti nastavio je da raste, dostigavši 37. Među njima, 16 zemalja je preduzelo 24 mjere u vezi sa skriningom stranih direktnih investicija, od kojih je većina proširila obim postojećih režima.

Kao što je dokumentirano u nedavnim izdanjima Izvještaja o svjetskim investicijama i u najnovijem monitoru investicione politike UNCTAD-a (UNCTAD, 2023b), implementacija mehanizama skrininga FDI za rješavanje sigurnosnih problema vezanih za strana ulaganja postaje sve češća među zemljama.

Trenutni trend je počeo da se javlja u drugoj polovini 2000-ih. Od 2006. do 2009. godine, broj zemalja koje koriste investicioni skrining za nacionalnu sigurnost porastao je sa tri na devet. Nakon globalne ekonomske i finansijske krize, i paralelno sa ekspanzijom vanjskih FDI iz zemalja u razvoju, razvijenije zemlje su počele uvoditi namjenske režime za skrining investicija. Čini se da je glavna zabrinutost među nekima da strani investitori mogu kupiti udjele u strateškim industrijama kako bi dobili pristup i znanje o najnovijoj tehnologiji ili „nacionalnim šampionima“ (WIR07). Do 2014. godine, ukupno 17 zemalja je uključilo elemente investicionog skrininga u svoje nacionalne investicione politike.

Počevši od 2016. godine, zemlje su uvele značajan broj izmjena i dopuna postojećih propisa o skriningu ulaganja, uglavnom s ciljem proširenja njihovog djelokruga. Većina ovih reformi dogodila se 2020. i 2021. godine, kada je 17, odnosno 12 zemalja usvojilo izmjene i dopune svojih režima skrininga. Vrhunac regulatorne aktivnosti došao je 2020. godine, kada se svjetska ekonomija suočila s rizicima povezanim s pandemijom COVID-19, što je ubrzalo trend.

Do kraja 2022. godine, najmanje 37 zemalja je uspostavilo mehanizme za provjeru investicija iz razloga nacionalne sigurnosti od 1995. godine. Od toga, 22 su razvijene ekonomije u Evropi.

Samo u 2022. godini, ukupno 24 mjere politike koje se odnose na skrining stranih direktnih investicija usvojilo je 16 zemalja, od kojih su gotovo sve razvijene ekonomije.

U 2022. godini novi režimi skrininga FDI stupili su na snagu u Ujedinjenom Kraljevstvu i na Filipinima, čime je ukupan broj zemalja sa sveobuhvatnim režimima skrininga FDI zasnovanim na nacionalnoj sigurnosti na 37. Ove zemlje su zajedno činile 71% globalnih tokova FDI i 68 % zaliha FDI te godine (u poređenju sa 66 i 70% u 2021. godini).

Nedavni pregled UNCTAD-a je naglasio da se pristup skriningu stranih direktnih investicija uvelike razlikuje od zemlje do zemlje, što dovodi do mnoštva različitih režima.

UNCTAD je nedavno sproveo opsežnu reviziju mehanizama za provjeru investicija u 29 zemalja koje su uspostavile sveobuhvatna pravila za provjeru investicija na osnovu nacionalne sigurnosti (UNCTAD, 2023b). Pregled je otkrio da ne postoji standardizirani pristup, što rezultira značajnim razlikama u jasnoći, obimu i transparentnosti različitih mehanizama. U nekim slučajevima, ovi mehanizmi mogu stvoriti značajne prepreke za ulaganja i veliko administrativno opterećenje za vlasti zemlje domaćina.

Poreski podsticaji

Poreski podsticaji su dobro uspostavljeni i poznati alati koje zemlje širom svijeta koriste za promovisanje investicija. Literatura o njihovim prednostima i nedostacima je opsežna. UNCTAD je nedavno izvršio detaljno mapiranje njihove upotrebe širom svijeta (WIR22). Poreski podsticaji se mogu prilagoditi za postizanje određenih ciljeva politike, i iako zahtijevaju od vlada da se odreknu poreskih prihoda koji bi se mogli koristiti u druge svrhe, oni obično ne zahtijevaju direktnu javnu potrošnju. Međutim, poreski podsticaji se možda neće direktno baviti glavnim preprekama za ulaganja u obnovljive izvore energije, kao što su pristup finansijama, tržišni i infrastrukturni rizici, kao i veliki početni kapital.

Ipak, poreski podsticaji su uobičajeno sredstvo politike za promovisanje ulaganja u obnovljive izvore energije, posebno u ekonomijama u razvoju i LDC. Poreski podsticaji zasnovani na profitu, kao što su smanjenje poreza na dobit preduzeća, posebno su

popularni među zemljama u razvoju (57% zemalja) i LDC (70%). Smanjenje ili oslobađanje PDV-a i uvoznih dažbina je takođe vrlo uobičajeno u zemljama u razvoju, jer one često uvoze većinu potrebnih kapitalnih dobara i inputa. Ovaj instrument koristi 64% zemalja u razvoju i 70% LDC-a. Nasuprot tome, razvijene zemlje imaju tendenciju da favorizuju upotrebu podsticaja zasnovanih na rashodima i poreskih kredita zasnovanih na proizvodnji. Ovi nalazi su u skladu sa širom analizom korištenja poreskih poticaja za ulaganja u razvijenim zemljama i zemljama u razvoju koju je proveo UNCTAD u Izvještaju o svjetskim investicijama 2022.

ZEMLJE REGIONA PREMA PODACIMA UNCTAD-a

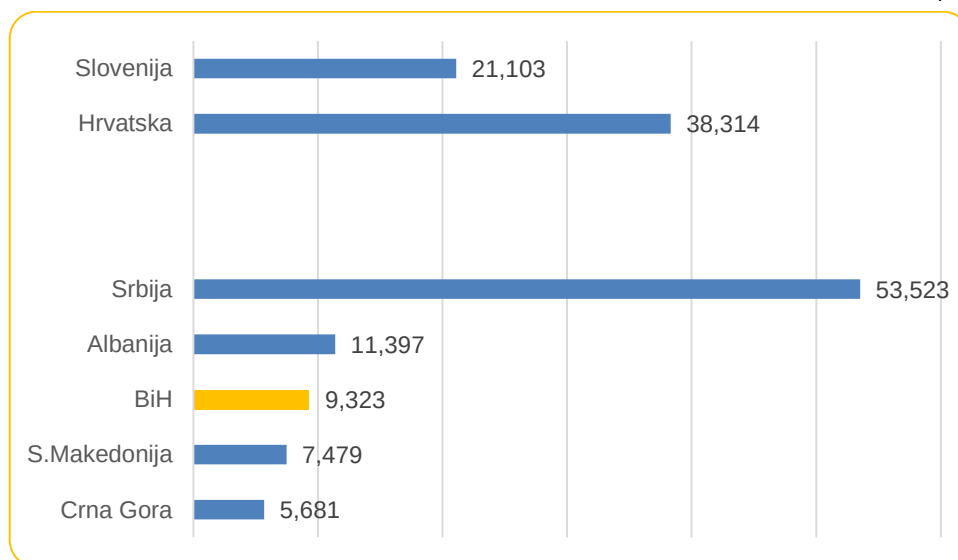
U okviru prethodnog izvještaja (WIR 2022) nisu bile izdvojene zemlje u tranziciji, kao ni tranzicijske zemlje Jugoistočne Evrope (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Makedonija i Srbija). Bosna i Hercegovina i ostale zemlje Jugoistočne Evrope su u izvještajima WIR 2022 i WIR 2023 navedene u grupi Ostale evropske zemlje i u grupi su razvijenih zemalja, zajedno sa ostalim evropskim zemljama koje nisu u EU (Švicarska, Norveška, Island, Velika Britanija) i nekim od CIS zemalja (Rusija, Ukrajina, Bjelorusija i Moldova).

Obzirom na rat u Ukrajini i sankcije Rusiji prognoze za grupu Ostale evropske zemlje, kojoj pripadaju, nisu bile optimistične. Međutim, i pored značajnog smanjenje DSI u navedenim zemljama (Ruska Federacija u 2022. registrovala -18.7 milijardi US\$), povećanja su bila registrovana u većini ostalih zemalja, te je iznos u 2022. bio 18.2 milijardi US\$, za razliku od -102 miliona US\$ iz 2021. godine ili negativnog iznosa -107 miliona US\$ za zemlje EU u 2022. godini. Najznačajnije iznose DSI u grupi zemalja u 2022. godini su registrovale Velika Britanija i Švicarska.

Mada u okviru izvještaja WIR 2022 i WIR 2023 nisu izdvojeni iznosi, tekstualni opisi ili prognoze za grupu zemalja Jugoistočne Evrope ili Zapadnog Balkana, tokove i stanje DSI možemo pratiti po pojedinačnim iznosima za zemlje regiona. Kao i do sada u okviru zemalja regiona će radi usporedbe biti predstavljeni i podaci za Hrvatsku i Sloveniju, koje su u sastavu EU zemalja.

Prema ukupno registovanom stanju DSI na kraju 2022. godine, Bosna i Hercegovina je na trećem mjestu iza Srbije i Albanije u okviru grupe zemalja Zapadnog Balkana ili peta na listi zemalja regiona ukoliko u obzir uzmemo i Hrvatsku i Sloveniju.

Stanje direktnih stranih ulaganja u decembru 2022. godine
milioni US\$

Izvor: UNCTAD World Investment Report, WIR 2023

Bosna i Hercegovina je u decembru 2022. prema podacima UNCTAD-a, privukla ukupno 9,323 miliona US\$, što je za 39.0% više u odnosu na 6,709 miliona US\$ iz 2010. godine.

Ukupne direktne strane investicije ili stanje DSI u zemljama zapadnog Balkana se značajno povećalo u odnosu na 2010. i 2000. godinu. **Zemlje zapadnog Balkana su zaključno sa decembrom 2022. godine ukupno privukle 87,403 miliona US\$ direktnih stranih investicija, a zemlje regiona (sa Hrvatskom i Slovenijom) 146,820 miliona US\$.** Povećanje ukupnih DSI u 2022. u odnosu na 2010. godinu iznosi 114.0% za zapadni Balkan ili 73.9% za zemlje regiona (u 2010. stanje DSI za zapadni Balkan iznosilo 40,845 miliona US\$, a zajedno sa Hrvatskom i Slovenijom DSI u regionu je iznosio 84,430 miliona US\$).

Od zemalja regiona po ukupnom prilivu stranih investicija u decembru 2022. prednjače: Srbija (53,523 miliona US\$), Hrvatska (38,314) i Slovenija (21,103 miliona US\$). Najveća povećanja u odnosu na 2010. godinu registrovana su za Albaniju (250.1%) i Srbiju (140.0%), a najmanja povećanja za Hrvatsku (16.4%, obzirom da je Hrvatska imala najveći iznos DSI od zemalja regiona u 2010. sa 32,918 miliona US\$).

U 2022. godini, prema podacima UNCTAD-a, registrovano je povećanje DSI u odnosu na prethodnu godinu 9.7% za zemlje zapadnog Balkana ili smanjenje -1.1% za zemlje regiona (sa Hrvatskom i Slovenijom). Iznos DSI u 2022. kao i u prethodnim godinama je bio najveći u Srbiji. Povećanje DSI je registrovano u svim zemljama zapadnog Balkana, najveće 42.8% u Sjevernoj Makedoniji (u odnosu na najskromniji iznos u 2021.) i najmanje 1.2% u Srbiji (ali sa najvećim iznosima DSI u 2021. i 2022. godini). Smanjenja su registrovana u Sloveniji i Hrvatskoj, a nakon značajnog povećanja i rekordnih iznosa u 2021. godini.

Pregled godišnjih iznosa (tokova) direktnih stranih investicija u regionu u prethodnih šest godina i ukupan iznos DSI u decembru 2022

u milionima US\$

Država	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Ukupno XII 2022
Albanija	1,149	1,290	1,288	1,108	1,234	1,434	11,397
BiH	492	581	458	429	587	661	9,323
Crna Gora	559	490	416	532	699	877	5,681
S. Makedonija	205	725	446	230	556	794	7,479
Srbija	2,878	4,091	4,270	3,469	4,590	4,646	53,523
Zapadni Balkan	5,283	7,177	6,878	5,768	7,666	8,412	87,403
Hrvatska	530	1,199	401	146	4,427	3,675	38,314
Slovenija	898	1,384	1,463	220	1,773	1,622	21,103

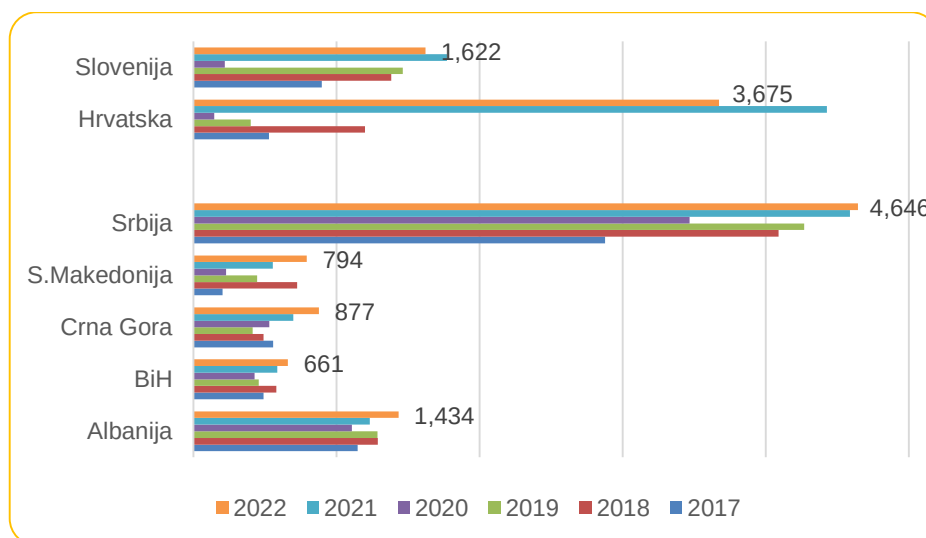
UNCTAD World Investment Report, WIR 2023;

Prema revidiranim podacima, u 2021. godini je registrovano povećanje DSI u odnosu na prethodnu godinu 32.9% za zemlje zapadnog Balkana ili 126.1% za zemlje regiona (sa Hrvatskom i Slovenijom). Iznos DSI u 2021. kao i u prethodnim godinama je bio najveći u Srbiji. Povećanje DSI je registrovano u svim zemljama, a najveća povećanja registrovana su u Hrvatskoj, Sloveniji i Sjevernoj Makedoniji (ali u odnosu na skromne iznose iz 2020. godine). U 2020. je smanjenje DSI iznosilo -16.1% za zemlje zapadnog Balkana ili -29.8% za zemlje regiona (sa Hrvatskom i Slovenijom).

Bosna i Hercegovina je u 2022. sa 661 milion US\$ imala povećanje DSI 12.6% u odnosu na 2021. i najskromniji iznos DSI u 2022. u odnosu na zemlje regiona.

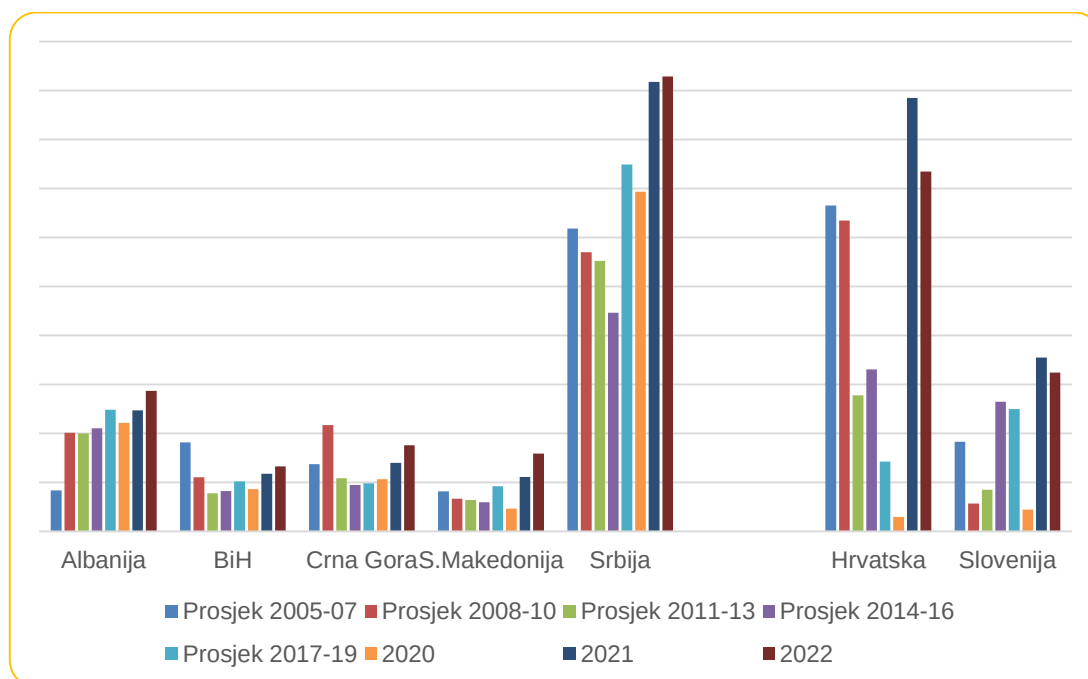
Nakon povećanja direktnih stranih investicija u 2017. i 2018. godini, većina zemalja je registrovala pad DSI već u 2019. godini (sa izuzetkom Srbije i Slovenije) i ponovno smanjenje u 2020. godini (sa izuzetkom Crne Gore).

Grafički prikaz DSI po zemljama u prethodnih pet godina, (u milionima US\$)

Izvor: UNCTAD, World Investment Report, WIR 2023

Grafički prikaz DSI po zemljama, (u milionima US\$)

Izvor: UNCTAD, World Investment Report (WIR 2023 od 2017)

Ako upoređujemo od 2010. godine, za zemlje zapadnog Balkana, najznačajnija povećanja su registrovana u 2011. i 2018. godini (iznosi 7,342 i 7,177 miliona US\$), kao i značajni iznosi u 2021. i 2022. godini (7,666 miliona US\$ i 8,412 miliona US\$). Osim smanjenja DSI u 2019. i 2020. uzrokovanog COVID-om, najveći pad investicija je registrovan u 2012. godini (iznos 3,312 miliona US\$). Smatra se da je značajno smanjenje investicija u 2012. godinu bilo posljedica smanjenja ulaganja iz zemalja EU, koje su se suočavale sa posljedicama ekonomske krize, a najznačajniji su investitor u regiji.

Ukupne investicije iz zemalja zapadnog Balkana, su u globalnim okvirima skromne, a u decembru 2022. godine su dostigle 6,547 miliona US\$. Iako skromne veće su u odnosu na 2,425 miliona US\$ iz 2010. godine. Zemlje zapadnog Balkana, pa i regiona, u globalnim okvirima nisu značajne po iznosima investicija u inostranstvo, ali su svakako značajne u samom regionu. Susjedne zemlje su uobičajeno značajni investitori i ekonomski partneri.

Ukupne investicije iz zemalja regiona (sa Hrvatskom i Slovenijom) su u decembru 2022. dostigle 22,224 miliona US\$, u odnosu na 15,541 miliona US\$ iz 2010. godine. Od zemalja regiona po ukupnim investicijama u inostranstvo prednjače: Slovenija (8,881 miliona US\$), Hrvatska (6,796) i Srbija (4,471 miliona US\$).

Pregled godišnjih iznosa stranih investicija iz zemalja regiona u prethodnih šest godina i ukupan iznos investicija u inostranstvu u decembru 2022

u milionima US\$

Država	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Ukupno XII 2022
Albanija	26	83	128	88	63	163	978
BiH	79	2	35	62	44	43	705
Crna Gora	11	109	75	-5	11	53	215
S. Makedonija	2	12	40	53	98	88	178
Srbija	147	363	294	112	264	112	4,471
Zapadni Balkan	314	569	572	310	480	459	6,547
Hrvatska	-725	203	-116	40	1,118	-272	6,796
Slovenija	338	281	610	519	1,303	336	8,881

UNCTAD World Investment Report, WIR 2023

Investicije iz zemalja zapadnog Balkana su manje za -4.4% u 2022. godini u odnosu na prethodnu godinu i iznosile su 459 miliona US\$ (zajedno sa Hrvatskom i Slovenijom investicije u druge zemlje su iznosile 523 miliona US\$ i bile su manje za -72.5%). Prema revidiranim podacima zemlje zapadnog Balkana su u 2021. investirale 480 miliona US\$, što je bilo povećanje 54.8%, dok su zemlje regiona (zajedno sa Hrvatskom i Slovenijom) investirale 1,905 miliona US\$. U 2020. sa smanjenjem -45.8% zemlje zapadnog Balkana su investirale 310 miliona US\$ u 2020. godini (u 2019. godini prema revidiranim podacima su investirale 572 miliona US\$). Zemlje zapadnog Balkana, pa i regiona, u globalnim okvirima nisu značajne po iznosima investicija u inostranstvo, ali su svakako značajne u samom regionu. Susjedne zemlje su uobičajeno značajni investitori i ekonomski partneri.

U 2022. godini, sa izuzetkom Albanije i Crne Gore, zemlje regiona (sa Hrvatskom i Slovenijom) su investirale manje u inostranstvu. Bosna i Hercegovina sa 43 miliona US\$ i po investicijama izvan zemlje u 2022. ima najniži iznos od zemalja regiona.

Očekivanja su bila da će se kriza izazvana COVID-19 pandemijom značajno odraziti i na DSI u zemljama zapadnog Balkana. Rat u Ukrajini i globalna inflacija u 2022. su donijele nove probleme i slabe izgleda za rast DSI. Nova kriza se sa cijenama energenata i sirovina odražava i na ekonomije zemalja zapadnog Balkana i regije. I pored izazova, za zemlje zapadnog Balkana je registrovano povećanje DSI od 9.7% u 2022. godini, pa se može očekivati da će se pozitivan trend, nakon smanjenja u 2019. i 2020. zadržati i u tekućoj godini.

Preneseno iz prethodnih analiza:

U zemljama regiona, veliki broj DSI projekata usmjeren je na izvozno orijentiranu proizvodnju u autoindustriji, kao i turizam, a obje industrije su među najteže pogođenim pandemijom. Prema podacima WIR 2021 prognoze za tranzicijske zemlje ne očekuju ubrzan oporavak DSI što se svakako može odraziti i na region.

Strani investitori u zemljama regiona, su uz blizinu EU tržišta, ohrabreni i konkurentnim troškovima proizvodnje, pa se nadamo da će izgledi za region ipak biti povoljniji. Nadamo se da će se zemlje regiona uspjeti nametnuti kao nova destinacija za brojne firme iz EU koje zbog pandemije traže bliže isporučioce dijelova (u odnosu na daleke azijske zemlje).

Zemlje regiona, bez obzira na potencijale koje imaju, čak i u regionalnom smislu, teško se mogu nametnuti u odnosu na mnogoljudne zemlje rastućeg potrošačkog tržišta ili sa velikim zemljama koje obiluju značajnim prirodnim resursima. Značajne privatizacije ili akvizicije u zemljama regije uz planirane infrastrukturne i energetske projekte mogu utjecati da se nastavi pozitivan trend investicija ali i dalje uz veliku neizvjesnost i zavisnost od globalnih finansijskih tokova. Zemlje zapadnog Balkana, uz procese integracije u EU i sve veću regionalnu saradnju, nastoje unaprijediti aktivnosti privlačenja stranih investitora, a u cilju povećanja priliva DSI.

Izvještaj dostupan na:

<https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023>

U nastavku slijede pregledi najavljenih novih projekata stranih ulagača, a na osnovu kojih se mogu prognozirati trendovi DSI u narednom periodu.

Vrijednost najavljenih Greenfield projekata za period 2009-2021, zemlje regiona

u milionima dolara

Region/država	2009	2010	2011	2011	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Albanija	115	58	431	302	62	50	137	34	13	219	57	339	113	160
BiH	1 316	291	1 235	1 149	827	976	3 089	822	639	737	532	451	348	657
Crna Gora	120	510	388	370	852	1 136	43	614	49	2 009	572	872	104	127
S. Makedonija	775	414	809	984	591	852	354	339	135	917	287	136	1 028	618
Srbija	3 034	3 710	3 667	4 435	4 094	2 040	4 529	2 132	4 128	7 004	4 391	1 866	1 524	4 087
Jugoistočna Evropa	5 361	4 983	6 530	7 240	6 426	5 054	8 152	3 941	4 964	10 886	5 839	3 664	3 117	5 649
Hrvatska	1 526	2 305	2 068	987	869	794	526	453	570	980	1 519	669	1 037	2 002
Slovenija	289	638	421	447	299	209	157	398	482	730	477	479	108	443

Izvor: UNCTAD, World Investment Report, WIR 2023

Broj najavljenih Greenfield projekata za period 2009-2021, zemlje regiona

Region/država	2009	2010	2011	2011	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Albanija	7	6	8	12	4	6	5	2	3	8	3	5	3	7
BiH	20	23	30	30	31	21	25	16	26	33	30	13	11	19
Crna Gora	1	10	6	7	9	8	4	3	2	18	10	5	3	9
S. Makedonija	18	15	26	31	27	32	20	22	12	15	13	3	19	29
Srbija	58	79	111	115	125	79	75	86	114	168	117	42	44	99
Jugoistočna Evropa	104	133	181	195	196	146	129	129	157	242	173	68	80	163
Hrvatska	35	46	52	43	40	34	59	25	30	71	104	40	29	34
Slovenija	12	26	20	17	10	14	19	19	19	29	24	12	11	12

Izvor: UNCTAD, World Investment Report, WIR 2023

<https://unctad.org/topic/investment/world-investment-report>

Nakon 2008. godine kada je vrijednost najavljenih novih projekata za zemlje zapadnog Balkana bila najveća⁵, 2015. i 2018. godina se mogu izdvojiti po visini najavljenih novih projekata. Sa 8,152 miliona US\$ za zapadni Balkan ili 8,835 miliona US\$ za region (zajedno sa Hrvatskom i Slovenijom) u 2015. je predviđen značajan rast investicija u regionu. Ako posmatramo prethodnih deset godina, najveći iznos vrijednosti i broja najavljenih novih DSI projekata je registrovan u 2018. godini sa iznosom 10,886 miliona US\$ za zapadni Balkan ili 12,596 miliona US\$ uključujući Hrvatsku i Sloveniju ili 242 nova projekta za zemlje zapadnog Balkana i 342 nova projekta za zemlje regiona.

Za razliku od 2018. godine, kada su sve zemlje regiona imale povećanje vrijednosti i broja najavljenih novih projekata, u 2019. godini su sa izuzetkom Hrvatske (koja je registrovala značajno povećanje vrijednosti i broja) ostale zemlje registrovale smanjenje najavljenih greenfield projekata sa stranim kapitalom. Smanjenje vrijednosti novih projekata za zapadni Balkan je iznosilo -46.4%, a za zemlje regiona (sa Hrvatskom i Slovenijom) -37.8%, dok je smanjenje broja novih projektata bilo -28.5% za zapadni Balkan i -12.0% za zemlje regiona u 2019. godini.

U 2020. je kao posljedica pandemije registrovano značajno smanjenje vrijednosti i broja najavljenih novih projekata. Smanjenje vrijednosti u zemljama zapadnog Balkana je iznosilo -37.2%, a u zemljama regiona (sa Hrvatskom i Slovenijom) -38.6%, dok je smanjenje broja bilo -60.7% za zapadni Balkan i -60.1% za zemlje regiona. Uz smanjenje vrijednosti za većinu zemalja, Albanija i Crna Gora su registrovale značajnija povećanja a Slovenija neznatno povećanje vrijednosti. Posmatrano prema broju najavljenih projekata, sa izuzetkom Albanije, ostale zemlje su registrovale značajno smanjenje najavljenih novih DSI projekata u 2020. godini.

Negativan trend vrijednosti najavljenih greenfield projekata je nastavljen i u 2021. godini sa -14.9% za zemlje zapadnog Balkana i -11.4% za zemlje regiona. Prema vrijednosti Sjeverna Makedonija i Hrvatska su imale značajno povećanje, dok su ostale zemlje registrovale smanjenje vrijednosti najavljenih novih DSI projekata. Broj novih projekata je bio značajno veći u Sjevernoj Makedoniji i neznatno veći u Srbiji, dok su ostale zemlje registrovale smanjenje broja. Ukupno za grupu zemalja zapadnog Balkana, broj najavljenih novih projekata je bio veći 17.6%, ali i dalje skroman (80), dok je za zemlje regiona bio bez promjena (120, kao i u 2020. godini).

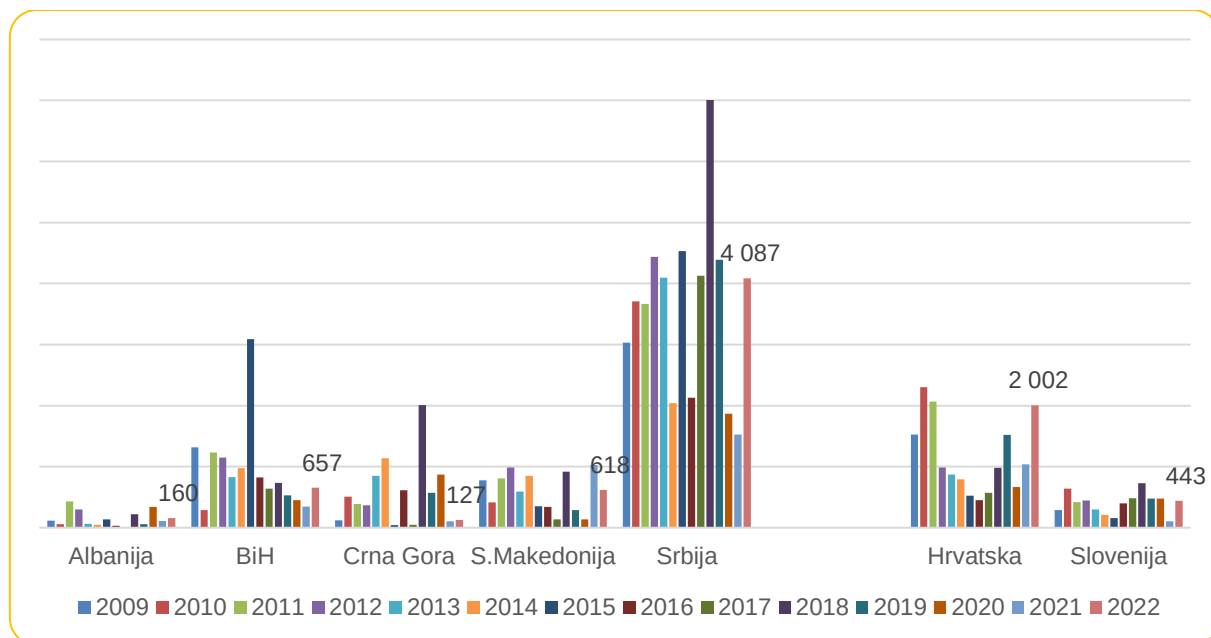
Povećanje vrijednosti i broja najavljenih novih DSI projekata je registrovano u 2022. godini. Za zemlje zapadnog Balkana vrijednost projekata je 5,649 miliona US\$ što je povećanje 81.2%, a za zemlje regiona 8,094 miliona US\$ sa povećanjem 89.9%. Broj novih najavljenih DSI projekata za zapadni Balkan je 163 sa povećanjem 103.8%, a za zemlje regiona 209 projekata i povećanje 74.2%.

Sa izuzetkom Sjeverne Makedonije vrijednost najavljenih greenfield projekata sa stranim kapitalom je bila veća u zemljama regiona u 2022. godini, a broj novih

⁵ U 2008. bilo najavljeno 16,743 miliona US dolara novih projekata, a u 2007. 9,216 miliona US dolara.
FIPA - Foreign Investment Promotion Agency of Bosnia and Herzegovina

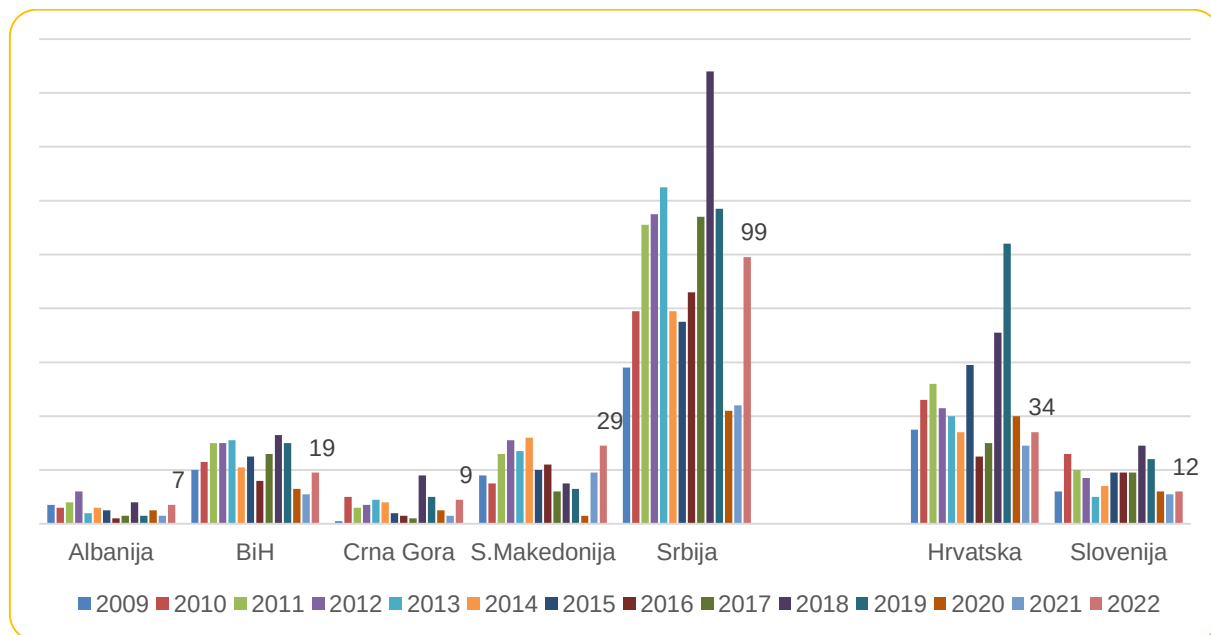
projekata je veći u svim zemljama regiona. Kao i u prethodnim godinama, Srbija ima najveću vrijednost i broj novih projekata (4,087 miliona US\$ za 99 projekata).

Vrijednost najavljenih Greenfield projekata za period 2009-2022, zemlje regiona u milionima US\$

Izvor: UNCTAD, World Investment Report, WIR 2023

Broj najavljenih Greenfield projekata 2009 – 2022, za zemlje regije

Izvor: UNCTAD, World Investment Report, WIR 2023

U Bosni i Hercegovini je vrijednost najavljenih novih DSI projekata veća za 88.8% (657 miliona US\$), a broj najavljenih greenfield projektata je veći za 46.2% (19 projekata). Prema vrijednosti najavljenih novih projekata BiH je na trećoj poziciji iza Srbije i Hrvatske.

Obzirom da su nove investicije ključne za ekonomski rast i razvojne izglede zemalja, povećanja najavljenih greenfield projekata je pozitivan pokazatelj koji potvrđuje interes stranih investitora i sugerije nastavak rasta DSI u BiH i zemljama regiona. Pozitivan uticaj „nearshoring“-a u zemljama regiona će, nadamo se, biti nastavljen i u tekućoj godini.

FIPA, juli 2023. godine